

OPSTELLEN

OVER

DE

CHRISTELIJKE
OPVOEDING

B. Florijn

IV

Zuigeling en kleuter (1)

Als de Heere aan de ouders een kindeke genadiglijk verleent, dan geeft Hij wel het liefelijkste geschenk van het natuurlijk leven. Maar wonderlijk groot zou het zijn, als de Heere over ons kind zou zeggen, wat Hij aan Zacharias door de engel mededeelde aangaande zijn zoon Johannes: "Hij zal groot zijn voor den Heere; noch wijn noch sterken drank zal hij drinken, en hij zal met den Heiligen Geest vervuld worden, ook van zijner moeders lijf aan."

Genadiglijk
verleend
Gen. 33:5
Luk. 1:15

Ons kind, het liefste dat de Heere ons schenkt in het huwelijk. Het is wel terecht wat iemand eens zei: "Het verlies van onze man of vrouw is het grootste verlies, het verlies van ons kind het teerste verlies." Want wat hebben we ze lief.

Een kindeke ontvangen en toch, tegelijkertijd begint reeds de loslating. Eerst bij de moeder, lichamenlijk, met de verbreking van de navelstreng. En eigenlijk gaat dat loslaten steeds maar door. In wezen is de hele opvoeding één groot losmakingsproces. Maar om iets los te maken, iets los te laten, moet er wel eerst een binding zijn. Daarom is het niet zo'n slecht teken, als de ouders moeite hebben met dit proces. Liefde staat altijd naar vereniging. En dan loslaten. Dat kunnen we niet. Nooit. De band der liefde, ook in het natuurlijke, is een wonderlijke band. Diegenen, die een levenloos kindje hebben ontvangen, weten dat. Er is dan toch maanden naar toe geleefd, mee geleefd, soms in hoop en vrees, waardoor de smart groot is. Diegenen, die kort na de geboorte een kindje moeten verliezen, weten het ook. Een niet te dragen smart. Een verlies, dat niet ingedacht kan worden, als het niet zelf beleefd is. Alleen door ondersteuning kan men dan nog verder. Misschien zou het nog te

De band der
liefde

- dragen zijn, als er geen eeuwigheid was. Ook voor onze kleine kinderen. Ik wil daar verder niet over denken. Ik kan dat niet. En zeker de ouders kunnen dat niet, als daar de Heere hen niet wonderlijk ondersteunt en tot hun ziel zegt: "Ik ben uw heil alleen."
- Ps. 35:1 ber.
- Een los-
makingsproces
- Het proces van loslaten, mogen loslaten. Dat wordt niet mogelijk door het te doordenken. Het gaat veel dieper, het is veel hoger. Het is een losgemaakt worden. Een gedragen worden. Een verootmoedigd worden. Een goedkeuren.
- Eens heb ik een man gekend. Een eenvoudige man. Maar het was wel een kind des Heeren. Hij verloor een jongske. Hij had voor dat kind vele malen het aangezicht des Heeren gesmeekt, want hij wist het: zijn jongen was ongeneeslijk ziek. En de Heere liet alles gesloten blijven voor hem. De vader wist het en het kind wist het ook. Ontzettend, zeggen we dan. Toen stierf dat kind. En weer zeggen we: "Niet te dragen." En toch niet. Toch niet. Het zou een vreselijkheid zijn, als de Heere er niet geweest was. Als de Heere die man niet liefelijk ondersteund had. Uit genade ondersteund. Als de Heere de ogen van die man niet naar Zich geleid had, zijn hart niet tot Hem opgeleid had. Hem niet omringd had met Zijn goeder-tierenheid. Ja, zeggen we, maar dat kind, dat kind dan. Dat kind was er niet meer. Daar was alleen de Heere. "De Heere was recht in al Zijn weg en werk." En dan volgt er die wonderlijke regel: "Zijn goedheid, Zijn góedheid kent in 't gans heelal geen perk." Dat zijn toch zaken, die soms doorleefd mogen worden. De Kerk des Heeren was bij de begrafenis van dat kind verenigd. Toen het kindeke begraven werd zong de Kerk: "Hoe zalig is het volk dat naar Uw klanken hoort." Dat was niet om dat jongske; dat had men mogen leggen in de handen van een Rechtvaardig God. Toch egoïstisch, zegt u misschien. Toch niet. Het werd gezongen "ziende op den oversten Leidsman en Voleinder des geloofs, Jezus, Dewelke (...) het kruis heeft verdragen en schande veracht." Het juk was afgenomen, afgenomen alleen door de Heere, als een ontzaglijk Goddelijk genadewonder. Zo afgenomen, dat de vader geen traan mocht laten over het verlies van zijn jongen. Zo volkomen. Zeg niet, dat dat niet kan. Zeg niet, dat dat hard is. Het is zelfs zo, dat de Heere dan de droefenis wegneemt. Dat men niemand ziet, dan Jezus alleen en men zich, als eens koning David, mag sterken in den HEERE zijn God. Juist toen alles verloren was. Vrouw, kinderen, alles. "Doch David sterkte zich in den HEERE zijn God." Het
- Ps. 145:6 ber.
- Ps. 89:7 ber.
- Hebr. 12:2
- Een Goddelijk
genadewonder
- 1 Sam. 30:6

is nooit te zeggen, wat de Heere doen kan en ook nooit te zeggen, wat Hij doen wil. Wonderlijke genade.

In afgeleide zin is het ook zo met het losmakingsproces. Het is eigenlijk geen mensenwerk. Het is geen activiteit van de mens. De mens kent geen loslating. Loslating als een handeling, die overdacht is. Als een daad waar men bewust en weloverwogen toe komt. Er blijft altijd iets heel wonderlijks in. Loslating, ook als een kind niet langer meer wenst te wandelen in de wegen des Heeren; die toch voor ons de wegen des Heeren zijn, omdat Gods Woord het zegt. Ook dan kan het zijn: "Spreek niet meer tot Mij van deze zaak"; en de ziel wordt stil. Deut. 3:26

Daar was een Schotse leraar. Hij had een zoon, die niet wandelde in de wegen des Heeren. Die leraar zei toen tegen een van zijn vrienden: "Een kind door de dood verliezen is ontzettend, maar een kind, dat men verliest, omdat het niet wandelt in de wegen des Heeren is ontzettender." Dat geloven we niet, omdat we de Heere niet kennen.

Als ons een kindeke geschonken wordt, neemt de Heere ons alle Nooit meer onbezorgdheid uit het hart. Dan kan men nooit meer onbezorgd zijn, want dan heeft men lief. En die liefheeft, is kwetsbaar. Hij heeft wat te verliezen. John Bunyan schrijft in zijn levensbeschrijving, dat hij er zich over verwonderde, dat hij "belijders (der waarheid) zo bedroefd en neerslachtig vond, wanneer zij uitwendige verliezen hadden geleden, als van man, vrouw, kind, enzovoort." "Heere", zo zegt hij dan, "wat een drukte is hier over zulke nietige dingen als deze." Hij gaat verder: "Hoe moet men dan geen medelijden met mij hebben. (...) Mijn ziel sterft, mijn ziel is vervloekt. Ware mijn ziel slechts in een goede toestand (...) die andere droefheden zou ik slechts kleine droefnissen achten, en zou ze dragen als een lichte last." "Een verslagen geest, wie zal dien opheffen?" Een wonderlijke uitspraak. Weet John Bunyan dan niet, dat als een kind sterft de eeuwigheid daar is. Maar John Bunyan wist, wie God was, wat eeuwige vloek was. Boven alles wist hij, wat het was God te missen. Hij had mogen leren kennen wat het was, gescheiden te zijn van God. Hij wist wat zonde was: erger dan de hel. Onbegrijpelijkheden voor ons. Vreemde dingen. Spr. 18:14

Vergelijk
Ps. 2:11

Toch ook als er een kindeke geboren wordt: alle onbezorgdheid verdwijnt. Is men er dan niet gelukkig mee. Zeker. Het is de grootst mogelijke menselijke blijdschap. De concretisering van de menselijke liefde. Maar het is wel een zich verheugen met vreze. Daar was een oude man. Wanneer er een kleinkind van hem geboren werd, dan weende hij. Hij dacht: eeuwigheid.

De zwangerschap

De prenatale
fase

We willen een ogenblik letten op de periode van zuigeling, peuter en kleuter. Deze drie ontwikkelingsfasen omvatten zo'n zeven jaar. In de negen maanden voor de geboorte, de zogenoemde prenatale fase, is de emotionele beleving van de moeder van invloed op het kindeke dat geboren wordt. Door sterke emoties worden bepaalde organen geactiveerd. Bepaalde stoffen worden daardoor afgescheiden en die stoffen kunnen uit het bloed van de moeder door de placenta naar het bloed van het kind gaan. Die stoffen kunnen dan de ontwikkeling van het wordende kind beïnvloeden. Het moederlijk bloed zelf vermengt zich niet met het bloed van het kind. Maar zuurstof en voedingsstoffen worden uitgewisseld via de placenta. Het is dus wel zo, dat een sterk emotionele geladenheid bij de moeder voor de geboorte ongunstig kan zijn voor het kind. Daarom, de tijd voor de geboorte is ook een leertijd voor de ouders.

Hormonen en virussen worden ook uitgewisseld via de placenta. Als de moeder aan een bepaalde ziekte onderhevig is, worden afweerstoffen gevormd. Die afweerstoffen kunnen door deze uitwisseling ten gunste van het kind zijn. Ernstige, negatieve (lichamelijke) gevolgen kunnen zich door die uitwisseling voordoen, als de moeder tijdens de zwangerschap rodehond gehad heeft. We zouden ook in kunnen gaan op de gevolgen van overmatig alcoholgebruik, nicotine- en drugsverslaving, aids, enzovoort, maar we beperken ons even tot de eventuele gevolgen van de ziekte rodehond. Rodehond is voor een aanstaande moeder het gevaarlijkst in de eerste acht weken, dat zij haar kindje verwacht. Daarna worden mogelijke negatieve gevolgen van deze ziekte geringer. Hoe komt dat.

In de eerste acht weken is er sprake van een ontzaglijk snelle groei. Vanaf de bevruchting tot en met de achtste week neemt het embryo twee miljoen procent in grootte toe. Juist in deze periode is er eveneens sprake van een sterke differentiatie. Uit de nog ongevormde klomp ontstaan verschillende organen en functies: het hart, de oren, de ogen, de hersenen, de ledematen. In een periode van een zo ontzaglijk snelle groei en van een zo sterke differentiatie is het ongeboren kindeke, het embryo, zeer kwetsbaar. Het is de kwetsbaarste periode van de zwangerschap. Na die acht weken, is de differentiatie van de ongevormde vrucht in allerlei organen sterk verminderd. Wanneer nu de moeder in de eerste acht weken rodehond heeft, is het tijdstip waarop ze die ziekte heeft, bepalend voor de lichamelijke afwijking die bij het kind kan ontstaan.

Een kwetsbare
periode

Vergelijk
Ps. 139:16

Het houdt verband met de asynchrone, niet gelijktijdige groei en ontwikkeling van het ongeboren kindje. De groei van de verschillende organen en functies vindt niet gelijktijdig plaats. Zo is er een bepaalde tijd, waarin het oog zich gaat ontwikkelen. Dat gebeurt vanaf de 24ste tot en met de 40ste dag. Zo is er ook een bepaalde tijd, waarin het oor zich ontwikkelt en een bepaalde tijd, waarin de hersenen zich ontwikkelen. Het laatste gebeurt vanaf de 15de tot en met de 25ste dag. Als nu de moeder in die eerste acht weken met rodehond besmet raakt, bijvoorbeeld juist in de tijd dat het oog zich ontwikkelt, dan bestaat de mogelijkheid, dat het kindje blind ter wereld komt. Is het in de tijd van de ontwikkeling van het gehoor, dan kan het kind totaal doof of slechthorend geboren worden. Zo bestaat ook de mogelijkheid dat het kindje zwakzinnig ter wereld komt. Rodehond is dus een gevaarlijke ziekte voor een vrouw. En voor een vrouw, die tijdens haar zwangerschap deze ziekte heeft gehad, geeft het een buitengewone zorg en spanning.

Die asynchrone groei vindt u in meer perioden van de ontwikkeling. U vindt het ook in het begin van de puberteit. U kunt het zien als u let op het gezicht van de puber. Eerst groeien bijvoorbeeld de kin en de neus. Ze worden vaak onevenredig groot ten opzichte van het overige gedeelte van het gezicht. Daardoor ziet de puber er ook in het begin van de puberteit zo vreemd uit.

Erfelijkheid, opvoeding en de culturele antropologie

Erfelijkheid
en opvoeding

Vaak wordt beweerd dat de mens het resultaat is van erfelijkheid en opvoeding. Men spreekt dan van convergentie, het samenkomen, van die beide factoren. Door deze beide factoren wordt dan de mens, wordt bijvoorbeeld ook zijn karakter gevormd. Wij gaan daar ook veel te vaak van uit. We leggen dan de nadruk op één van die beide, naar dat het ons goeddunkt, naar dat het ons het beste uitkomt; opdat wij schuldeloos worden. Daar is een wat zuur grapje dat luidt: "Als een kind knap is en het goed doet op school, dan zegt men, ja, zijn vader of zijn moeder waren ook zo begaafd; maar als het kind op school niet mee kan, dan zegt men, de school deugt niet." Daar hebben we ze weer allebei: erfelijkheid en opvoeding. En bij die opvoeding spelen dan de omstandigheden een belangrijke rol. Vaak zegt men ook: de mogelijkheid van een bepaalde aanleg wordt geërfd, maar het hangt van de opvoeding, de omgeving of de omstandigheden af, of deze eigenschappen tot ontwikkeling komen. Op zichzelf lijkt daar niet veel tegen in te brengen. Maar zijn dit nu alle factoren die in de ontwikkeling en de opvoeding een rol spelen. Dat zou toch wel een allerontzettendste zaak zijn. Stel dat er niet meer was, nooit meer was, dan erfelijkheid en omstandigheden, dan zou er nooit genade in een mens verheerlijkt kunnen worden. En zou de genade in een mensenleven, de mens niet veranderen. Zou een zo groot wonder, geen verandering van het karakter met zich meebrengen. Zou de mens door Gods genade niet volkomen in zijn totale zijn veranderen. Maar genade is geen zaak van erfelijkheid. Het is ook niet iets dat door de omstandigheden waaronder het kind leeft, geschonken wordt. Het blijft een gave van de Allerhoogste God. Genade blijft Goddelijke genade. En die genade vernieuwt. De apostel Paulus zegt: "Doch door de genade Gods ben ik wat ik ben."

1 Kor. 15:10

Job 14:4

Er is in het leven dus meer dan erfelijkheid en omstandigheden. Wel is de erfelijkheid van belang. Niet voor niets staat er in de Heilige Schrift: "Wie zal een reine geven uit den onreine?" Maar is er niet meer dan erfelijkheid en omstandigheden, dan is er "nevens satan, geen ongelukkiger schepsel, dan de mens."

In onze tijd wordt niet meer gerekend met genade en ook niet zo zeer meer met de erfelijkheid. De omstandigheden bepalen vrijwel alles. De maatschappij, die ons niet gunstig gezind is; het gezin

waaruit het kind komt is onder de maat; de school waarop het kind zit is niet goed. Het ligt altijd bijzonder weinig aan het kind zelf, als het faalt in het leven, of als het tot misdaad komt. En het zijn ook wel zaken van belang, maar het is toch niet het wezenlijke. Het is eigenlijk het afschuiven van de verantwoordelijkheid van het kind zelf. Het is vaak ook het afschuiven van verantwoordelijkheid van ons zelf. Zeggen we er niet mee: eigenlijk is de mens toch niet zo verdorven, de omstandigheden maken hem zo.

Het afschuiven
van verant-
woordelijkheid

De mens verdorven, totaal verdorven. Wij geloven daar niets van. Gods Woord leert het ons anders. Het zijn niet de omstandigheden die de mens het verkeerde pad op doen gaan. Hij wandelt op een verkeerde weg. Het is zijn ingewortelde verdorvenheid. Het is een wonder als de Heere hem nog enigszins tegenhoudt. Dat men tegenwoordig zo sterk rekent met de omstandigheden, zal ook haar oorzaak ten dele wel vinden in psychologische onderzoeken, die ook ons denken, misschien onbewust, hebben beïnvloed. Dat zijn dan vaak de onderzoeken die uitgaan van een culturele antropologie. Wat houdt dat in.

Het woord antropologie is wel duidelijk. Dat woord betekent: de leer van de mens. De antropologie houdt zich bezig met de vraag, wat het wezenlijke is van de mens. Wij trachten uit te gaan van de Bijbelse antropologie. Ons mensbeeld wordt ons verstrekt in de Heilige Schrift. Daarin staat wie de mens is. Wat het wezenlijke van de mens is. De culturele antropologie gaat daar niet van uit. Zij gaat er van uit, dat de cultuur, de beschaving, de samenleving, de maatschappij waarin wij leven, het wezen van de mens bepaalt. Vandaar de naam culturele antropologie. Wij hebben deze opvatting voor een deel in onze opvoeding aanvaard. Ja, zeggen we, ieder mens is een kind van zijn tijd, van de tijd waarin hij leeft, van de omstandigheden waaronder hij verkeert. En als wij zo denken, zijn wij niet zo heel ver verwijderd van die culturele antropologie. We hebben er geen idee van hoe gevaarlijk we bezig zijn als we zo denken. We moeten toch wel oppassen dat we zulke uitspraken niet te gemakkelijk overnemen.

Culturele
antropologie

De beoefenaars van de culturele antropologie deden onderzoek bij de primitieve volken. Ze vonden daar merkwaardige dingen. Een bekende cultureel antropologe, Margaret Mead, vond daar (in de jaren twintig van deze eeuw) merkwaardige dingen. Zo bleek uit

Puberteits-
verschijnselen
cultuur-
gebonden?

haar onderzoek bijvoorbeeld, dat er zich bij de jeugd van bepaalde volken geen puberteitsverschijnselen voordoen, althans geen psychische puberteit. De puberteit veroorzaakte bij die volken geen conflicten. Men ontdekte al spoedig ook de oorzaak hiervan. Kwamen er in die leeftijd moeilijkheden met het gezin, dan week zo'n kind uit naar de familie. Zo bleven botsingen uit. De culturele antropologen trokken uit dit onderzoek de conclusie, dat de moeilijkheden van de psychische puberteit in bijvoorbeeld Amerika en West-Europa niet worden veroorzaakt door een innerlijke problematiek, maar door de omstandigheden, door de omgeving, en dan met name door de ouders, door hun onjuist handelen. Zij frustreren hun kinderen, door hen niet op te laten groeien in vrijheid.

Patriarchaat en
matriarchaat

In deze gedachte zit een levensgroot gevaar. Het gevaar van het afwerpen van het gezag. Het gezag van de ouders. Dat gezag is maar niet een zaak van vader of moeder. Het is een Bijbels gegeven, een Goddelijke ordinantie. Het ontwijken van dat gezag is zonde. Dat afwijzen van het gezag heeft ook te maken met wat men tegenwoordig noemt: rollenpatronen. Een ellendig woord. Men verstaat er onder het verwachtingspatroon. Dat verwachtingspatroon - wat heeft bijvoorbeeld het kind te verwachten van zijn vader of moeder - is dan in de loop der tijden ontstaan. Het is een kwestie van de omgeving, van de cultuur. Door de cultuur is de functie van de vader bepaald en van de moeder, zegt men dan. Zo is dan door de cultuur het patriarchaat ontstaan en in sommige gebieden het matriarchaat. In het patriarchaat is de vader dan de dominerende figuur, in het matriarchaat de moeder. Zo is dus in de westerse cultuur het patriarchaat ontstaan. Maar de mogelijkheid is dan niet uitgesloten, dat bij een verandering van de cultuur ook deze dingen veranderen. Dan kan men zich ook afkeren van dat patroon. Het is niet algemeen geldig, als het een kwestie van de cultuur is. Het is dan alleen geldig voor diegenen die onder dat cultuurpatroon leven. Het heeft geen algemeen geldig gezag. Er valt over te praten.

Het lijkt allemaal zo onschuldig, maar het is het niet. Het is ontzettend. Het is een volkomen afwijzen van wat Gods Woord ons zegt, omtrent vader en moeder, omtrent de ouders. Het vaderlijk gezag, zowel als het moederlijk gezag is geen aardigheidje of bedenkensel van de ouders. Het is ook niet iets dat wij, indien we dat wensen of wanneer de tijd het schijnt te eisen, kunnen of mogen

veranderen. Het is een opgedragen taak. De Heere handhaaft het gezag en daarom, in afgeleide zin, mag en moet vader dit doen. Als hij het gezag niet handhaaft in zijn gezin, dan zondigt hij in hoge mate. Dan handelt hij in strijd met Gods Woord. Dit in de eerste plaats en in de absoluut voornaamste plaats.

Een opgedragen taak

Als dat zo is, dan kan men zich daarna terecht afvragen, of het in de opvoeding een voordeel is - en we gaan even terug naar die puberteit zonder psychische moeilijkheden - dat de conflicten in de puberteit uitblijven. Is er dan wel ooit sprake geweest van binding. En kan er dan wel sprake zijn van losmaking. Van loslating. Gaat er zo niet een groot deel van onze opvoeding verloren. Wordt het hart van het kind nog geraakt. Wordt het hart van vader en moeder nog ten diepste bewogen. Zou het probleem van het kind dan geen probleem zijn van vader en moeder. De nood van het kind, tevens de nood van de ouders. Waar blijft in die opvoeding, het zuchten tot de Heere om ons kind; juist in deze periode. De Heere geeft in Zijn Woord de ouders een opdracht omtrent hun kinderen. En die opdracht heeft niets te maken met zogenaamde tijdgebonden en cultuurgebonden rolpatronen. Gods opdracht aan de ouders is absoluut en tijdloos. Het rollenpatroon, dat men tegenwoordig de ouders toedicht, is dat niet. Men kan het immers wijzigen. Naast de huisvrouw is er tegenwoordig de huisman. Verschillen tussen man en vrouw, vader en moeder zijn niet wezenlijk, zijn een kwestie van veranderbare, tijdgebonden rolpatronen. Zou men nu werkelijk denken, dat al deze dingen straffeloos kunnen geschieden. Zou men nu werkelijk denken, dat deze aangelegenheden slechts uiterlijke dingen zijn. Kleinigheidjes. Uiterlijkheden. Bestaan er wel uiterlijkheden. Is de uiting en het uiterlijke niet vrijwel altijd een uiting van het innerlijk. Is vormverandering niet het gevolg van een wezensverandering. Zo is het met veel dingen. Is bijvoorbeeld taalverandering niet een uiting van een wezensverandering. Zijn deze wijzigingen niet een symptoom van een wezenlijke verandering, van een zich veranderende wereld, door de verandering van het mensbeeld.

De nood van het kind, de nood van de ouders

Gods opdracht

De positie van de moeder is ook gewijzigd. Ze is niet meer de zogenaamde huissloof. Ze gaat zich maatschappelijk ontwikkelen. Waartoe toch juist nú al deze dingen. Emancipatie, zegt men. Maar dan is die emancipatie toch wel een heel erge zaak. Het is niet iets dat op zichzelf staat. Het is geen toevallig, voorbijgaand verschijn-

Emancipatie

sel. Het is geen kwestie van maar wat gewoonten, vormen, buitenkant. Achter emancipatie zit een veel diepere gedachte. Een goddeloze gedachte. De plaats van de vrouw, de taak van de vrouw, is dan in wezen niet absoluut. Die kan door een andere vervangen worden. Door een andere met een geheel andere inhoud. Men kan dus bevrijd worden van die rol. Dan is er sprake van rolbevrijding. Dan ontstaat er behoefte aan alternatieve gedragspatronen. Het vaststaande oude heeft afgedaan.

Continuïteit in
de opvoeding

Door het gezag in de opvoeding, was er sprake van continuïteit in de opvoeding. Die continuïteit moet nu doorbroken worden. Alles moet nieuw worden. Dat licht heeft men nu ontvangen. Maar met het verdwijnen van deze schijnbaar zo gewone, onbetekenende dingen, die men zo gemakkelijk overneemt, heeft men veelal niet het besef dat de laatste houvasten van de opvoeding, die gegrond zijn op het Woord des Heeren, volkomen afgebroken worden. En zo volgt de ene ravage op de andere. Het denken vanuit vaste beginselen moet doorbroken worden. In wezen komt het nergens anders uit op, dan uit vijandschap tegen God. Alles moet afgebroken worden. Alles wat nog enigszins gegrond is op het Woord van God. Daarom moet de bestaande opvoeding ondermijnd worden. De zogenaamde vrije, zelfstandige, kritische mens, is het ideaal. De mens, die oog heeft voor de traditie, voor de bestaande toestand en die zich daar bij aansluit, lijdt aan bewustzijnsvernauwing. De staker. En daar moet hij dan van verlost worden. En men doet dit dan op allerlei wijzen. Door gesprekstrainingen, door groepstrainingen, door sensitivity trainingen en rollenspel, ook in onze instellingen en inrichtingen, ook op onze scholen. Want de mens moet verlost worden van dat zware pak, waaronder hij door zijn opvoeding gebukt gaat. Daar moet hij van bevrijd worden. Verlost worden van dit valse bewustzijn. Vrij worden. En wat voor een vrijheid. Niet de gekochte vrijheid der kinderen Gods, maar een vrijheid naar het vlees. Geen verlossing door het dierbaar Bloed des Lams, maar verlossing van een mens door een mens. De mens maakt zijn eigen leven. Hij verandert steeds weer. Deze wordende mens wil steeds opnieuw beginnen, vrij van vooroordelen, zoals men dat noemt. Verlost van allerlei vaste normen en waarden. Vrij, ook in de religie. Ook die zaken vanuit zichzelf bezien. Vrij vooral ook in het sexuele leven, op sexueel gebied. Niet dat gebondene. Ook de zoge-

De vrije,
zelfstandige,
kritische mens

Vergelijk
Gal. 5:1, 13
Rom. 8:1, 4

naamde sexuele taboes moeten weg. Men laat zich leiden door spontane impulsen, door zijn drijven. Gruwelijk.

De waarnemingswereld en het referentiekader

We gaan weer terug naar de baby en we bezien een ogenblik zijn waarnemingswereld. Over het algemeen is men het er over eens, dat de waarneming van het heel kleine kind, een heel vage waarneming is. Een diffuse waarneming. Die waarneming is globaal, dat wil zeggen: het kleine kind, de pasgeborene heeft slechts een vage, diffuse indruk van het geheel, van het totaal dat hij waarneemt. De verschillende dingen worden nog niet helder onderscheiden. De baby neemt alles met gelijke scherptheit waar; details kan het nog niet onderscheiden, evenals voorgrond, achtergrond en diepte. Terecht kan men aannemen, dat dit onderscheidend waarnemen duidelijk begint te worden, als het kind 'eenkennig' wordt. Dan gaat het kind onderscheid zien, tussen de bekende ouders en vreemden. Eenkenigheid wijst dus op een ontwikkeling in het kind. Daarom kunnen we er blij mee zijn. Het ernstig geestelijk gehandicapte kind kent gewoonlijk geen eenkennigheid, althans ze ontstaat veel later.

Een diffuse
waarneming

Als we nu nog wat verder letten op de waarneming van het kleine kind, dan valt nog iets op. Het kind heeft nog geen verwijzingskader, nog geen referentiekader. Dat wil zeggen: het waargenomen verwijst nog niet ergens naar. Kan nog niet terugwijzen naar een vorige keer. Het is nog niet eerder waargenomen. Er is nog geen herinnering. Alles wat het heel kleine kind waarneemt, moet dus absoluut nieuw voor hem zijn. Misschien kunnen we dit wat duidelijk maken, door een enkel geval te noemen, toen wij als ouderen dingen meemaakten, waarbij we ook geen verwijzingskader hadden. Dat was zo bijvoorbeeld, toen we in de oorlog een V1 voor de eerste keer haar baan zagen beschrijven door het luchtruim. Hetzelfde was ook het geval, toen de eerste Russische spoetnik, zijn vlucht rond de aarde volbracht. Dat was beangstigend. Beangstigend, omdat wij toen ook geen verwijzing, geen referentiekader hadden. Er was niet iets, waar we op terug konden vallen. We hadden het nooit tevoren gezien. Nemen we hetzelfde een tweede keer waar, dan is dat uiterst nieuwe er af, dan kunnen we zeggen: zo was het en daarna kwam dit en toen dat.

Geen referen-
tiekader

Meer gedifferentieerd

Nu gaan we weer even terug naar het nog heel kleine kind. De wereld die het kind waarneemt, is een nog vrijwel onbewuste wereld. Een vage totaliteit. En slechts langzamerhand worden bij het wat ouder worden, in die diffuse totaliteit verschillende dingen helder en wordt de wereld in de waarneming van het kind wat meer gedifferentieerd, onderscheidt het kind verschillende zaken in de wereld. Het gaat onderscheidend waarnemen. Dat is een groot wonder, tevens een grote noodzakelijkheid. Eerst zijn alle dingen, die het zeer kleine kind ervaart zonder verwijzingskader. Gelukkig zijn ze tevens heel vaag. Zonder verwijzingskader. Het kleine kind kan dus nergens op terug zien. Alles is nieuw. Alles in het leven van de baby, is als een groot wonder des Heeren. Gelukkig is het een vaag waargenomen wereld. En er is nog geen verwijzingskader.

Ps. 104:24

"Hoe groot zijn Uw werken, o HEERE! Gij hebt ze alle met wijsheid gemaakt." Als het eens anders was. Stel eens, dat de baby reeds een ontwikkelde waarneming had en een ontwikkeld bewustzijn en geen verwijzingskader. Dan was er voor dat nog heel kleine kind geen leven mogelijk. Er zou alleen angst zijn, afgrondelijk diep. We willen het nog met een enkel voorbeeld wat verduidelijken. De baby heeft honger. Hij heeft nog geen verwijzingskader. Bij ons wijst honger naar gevoed worden. Wij weten dat bij honger, ons het voedsel wacht. De baby heeft dit niet. Honger wordt dan een heel andere zaak. Het is honger in zijn absoluteitheid, ontdaan van verzadiging. Honger, nooit gevolgd door voedsel. Zo is het ook met het nat-zijn van de baby. Waarschijnlijk is er dan voor het besef van de baby alleen het nat-zijn. En dat weer in zijn absoluteitheid. De zuigeling weet niet, dat moeder het een droge luier zal aandoen. In dat absoluteit is niet te leven. Wij weten, na regen komt zonneschijn. Als we er over nadenken, is dat eigenlijk een ontzaglijk wonder; tevens een belofte. Bij enig besef ervan zouden we uitroepen: "Gij hebt alle dingen schoon gemaakt op zijn tijd."

Vergelijk
Pred. 3:11

Altijd creatief zijn

Nu willen we even wijzen op iets, dat zijdelings ook met dit referentiekader verband houdt. We gaan nu even naar de volwassene en naar de oude van dagen. Zo vaak zegt men, dat de mens creatief moet zijn, steeds iets nieuws moet scheppen. Maar men weet niet wat men zegt. Dat zou een verschrikkelijk leven zijn. Er viel niet te leven. Altijd creatief zijn. Dan is er dus steeds een nieuwhed. Er is voor ons slechts één nieuwhed, een ontzettende nieuwhed, een totale onbekendheid met de ontzetting aller dingen.

En we kunnen alleen verder leven, door deze dingen te verdringen, door ze uit ons leven weg te schuiven. Tenzij ons door een wonderlijke genade geschonken wordt, als een wonderlijk Godsgeschenk, "nieuwe hemelen en een nieuwe aarde, in dewelke gerechtigheid woont." 2 Petr. 3:13

Jacobus Koelman zegt: "De hel van de hel is de eeuwigheid." We zouden er bij kunnen voegen: en daarbij de steeds nieuwe ontzetting, de steeds nieuwe onherroepelijke scheiding. Het is een plaats zonder verwijzingskader. Alles volkomen nieuw. Beleving zonder verwijzingskader, is altijd nieuw. In wezen afgrondelijk. Allergrootste ontzetting. En aan de andere zijde: allergrootste heerlijkheid. Geen verwijzingskader, ook daar. "Hetgeen het oog niet heeft gezien en het oor niet heeft gehoord, en in het hart des mensen niet is opgeklimmen." Geen verwijzingskader betekent: geen 'ik' meer. Geen verwijzingskader is ook de absoluutheid van het zalig hemelleven. "Zie, Ik maak alle dingen nieuw." Jes. 64:4
1 Kor. 2:9
Openb. 21:5

Het is dus gelukkig, dat het kleine kind nog leeft in een diffuse waarnemingswereld. Anders zou het volkomen gedesorienteerd raken, en in een beangstigende en totaal onoverzienbare wereld moeten leven.

Veiligheid en exploratie

In de wieg, en ook daarna, begint het kind zijn wereld te verkennen. Maar daar is wel een voorwaarde aan verbonden. Het kind moet zich veilig voelen. Het kind, dat zich niet veilig voelt komt niet gemakkelijk tot ontwikkeling. Over het begrip veiligheid, geborgenheid, hebben we reeds het één en ander opgemerkt. De begrippen veiligheid en verwijzingskader liggen niet zo ver uit elkaar. Waar een verwijzingskader is, daar ontstaat een mogelijkheid tot een zekere veiligheid te komen. De veiligheid die zo ontstaan kan, is in zekere zin een afschaduwing van de wezenlijke veiligheid. Wezenlijke veiligheid ontstaat uit: "Want ik ben verzekerd, dat noch dood, noch leven, (...) ons zal kunnen scheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus onzen Heere." Het ontzettende in ons leven is, dat wij kunnen leven zonder die wezenlijke veiligheid en ons tevreden stellen met een schijnveiligheid. Die Rom. 8:38

schijnveiligheid doet ons onszelf in het leven thuis voelen. Ze is ons ware leven geworden. Ons leven, dat wij niet anders wensen. Vanuit die veiligheid durven wij ons te ontwikkelen. Vanuit die surrogaat-veiligheid. En omdat ons uitgangspunt wezenlijk verkeerd is, daarom kan onze exploratie, het onderzoeken van de wereld ook nooit zuiver zijn. Kan het alleen maar bedrog zijn. Zoals ons leven is. Wij leven bij het niet-wezenlijke, bij het surrogaat en wij hebben daar vrede mee en blijdschap; bouwen verder op die veiligheid. Moeten wij dan die surrogaat-veiligheid niet afbreken. Als een mens naar de afgrond loopt, moet men toch trachten hem tegen te houden. Eens was daar een hoogleraar en hij had het over het begrip crisis. Hij zei: "Als men nu weet, dat een bepaald mens alleen door een crisis te helpen is, mag men hem dan in de richting van die crisis stuwten." Toen vervolgde hij: "Als ik dat doe, dan moet ik wel zeker weten, dat hij door die crisis heenkomt; dat er in die crisis een hand is, die deze mens als het ware opvangt. Want anders is die crisis zijn ondergang. Dan stort hij in een ravijn."

Het is te begrijpen, dat die hoogleraar dat zei. Is het ook juist. Ieder mens gaat toch naar die afgrond en hij gaat er blind heen. Hij loopt er onherroepelijk op af. Zonder besef. Zijn ogen zullen toch geopend moeten worden. Hij is toch verloren en daarom gaat hij verloren als er geen ontzaglijk groot Goddelijk wonder geschiedt. Heeft men dan die mens niet te waarschuwen. Te waarschuwen om zijns levens wil. Ondanks zichzelf. Uit Gods Woord. Héb ik er wel over na te denken, of hij door die crisis heen komt. Staat er niet in de Heilige Schrift: "Zegt den rechtvaardige, dat het hem welgaan zal, (...) en den goddeloze, dat het hem kwalijk zal gaan." Zijn we niet vaak veel te bang om te waarschuwen. We laten de onzen veel te gemakkelijk naar de afgrond gaan. Het is toch een waarschuwing met een belofte. Er staat toch altijd in Ezechiël: "Mensenkind, gij zult hen van Mijntwege waarschuwen." Dat hebben u en ik te doen met onze kinderen, te waarschuwen allen die ons lief en dierbaar zijn. Allen die ons omringen.

En weer noem ik die man, die over de wereld liep en niets anders zei dan: "Wee, wee, wee." Een dwaas noemen wij zo'n man. Waarschijnlijk had hij er enig besef van wat het is mens te zijn. Waarschijnlijk had hij iets gezien van de ontzetting van het mens-zijn. Misschien enig besef van zonde, die wij zonder ophou-

Zegt de recht-
vaardige ...
zegt de godde-
loze ...
Jes. 3:10, 11

Ezech. 3:17
en 33:7

den bedrijven. Maar wij geven zogenaamd veiligheid in de opvoeding. Ook bij onze kinderen durven wij die veiligheid niet te verstoren. Ze moesten eens wezenlijk met vrees vervuld worden. Ze zullen met vrees vervuld moeten worden, willen ze niet voor eeuwig verschrikken en verstommen.

Daar was eens een rechter in New England (Amerika). Sewall heette hij. Hij had een dochttertje. Het was nog maar een klein kind. Hij sprak met haar over de uitverkiezing. Dwaas zouden wij zeggen. Bijzonder onpedagogisch. Hij deed het. Toen begon dat meisje te wenen. Ze zei tot haar vader: "Vader, dan ben ik niet uitverkoren." Hij antwoordde haar niet. Maar hij zei tot zijn dochttertje: "Laten wij den Heere vragen, of Hij jou in genade gedachtig wil zijn." Toen bogen die man en zijn kind hun knieën en zij riepen de Naam des HEEREN aan.

Vergelijk
Gen. 4:26

Een droevig leven voor een kind, zegt u misschien. Niet om te dragen. Is uw leven dan wel te dragen. Was het maar niet meer te dragen. Door ons mens-zijn hebben wij ontlusterde begrippen. Vervalste begrippen. Zo ook het begrip veiligheid. En op die valse veiligheid, gronden wij dan ontwikkelingsmogelijkheden. Een surrogaat-ontwikkelingsmogelijkheid. Die veiligheid achtten wij nodig, want anders kan het kind nooit verder komen. Dat zeggen wij, terwijl wij soms beter weten.

Niet om te
dragen

Maar, zegt u, het kind moet toch het leven door? En als er veiligheid is, dan krijgt het kind moed om voort te gaan. Dan gaat, zoals men dat noemt, het kind de wereld verkennen. Kennis op doen van het leven, van de wereld, van zijn omgeving. En hoe meer kennis hij dan op doet van de wereld, hoe veiliger hij er zich in zal voelen. We willen het weer met een voorbeeld verduidelijken. Een kind leert zwemmen, kan het dit goed, dan behoeft het ook niet meer voor het water te vrezen. En zo gaan wij dan verder. Zo ontwikkelt de mens. Zo groeit hij. Zo wordt hij tenslotte mondig, zoals men dat dan noemt. Zo wordt hij zelf iemand, zo komt hij tot persoonlijkheid. Een persoonlijkheid, die het leven aankan. Maar dat is dan wel een totaal andere persoonlijkheid, dan die persoonlijkheid, die gevormd wordt uit de waarachtige veiligheid, die verhaald wordt in Romeinen 8:38. Weer zien we dat de waarachtige persoonlijkheid, alleen gevormd wordt door het werk des Heeren, door het Wonder der genade. De grootste karikatuur wordt dan wel die persoonlijkheid, die weet dat zijn leven "met Christus

Het komen tot
persoonlijk-
heid

Col. 3:3

verborgen is in God", maar die toch weer denkt en handelt alsof hij daartoe gekomen is door eigen kracht, door eigen verdienste. Dan wordt zijn structuur walgelijk. En toch, doorgaans gebeurt dat. Totdat de Heere hem weer eens een halt toeroept en Hij die persoon voor Zijn Aangezicht verootmoedigt, waardoor die mens dan weer handelbaar wordt. En weer zien we dan, dat het wezen van de persoonlijkheid is: afhankelijkheid. Volkomen afhankelijkheid. Niets anders dan afhankelijkheid.

Wezenlijke
geborgenheid

Veiligheid, wilt u er aan denken, in uw klas, in uw gezin. Zelfs de surrogaat-veiligheid, wijst ons nog op het wezenlijke begrip 'veiligheid'. Het doet ons zien, dat er geen wezenlijke ontwikkeling mogelijk is zonder wezenlijke veiligheid. Het doet ons zien, dat er geen levensmogelijkheid is, zonder wezenlijke geborgenheid. Zonder vereniging met Hem, in Wien de Vader Zijn welbehagen heeft.

Vergelijk
2 Petr. 1:17

Moederlijke liefde, moederlijke zorg

We willen nog iets zeggen over die veiligheid, die geborgenheid, die het kind bij de moeder vindt. Dr. J.H. van den Berg schrijft erover in zijn boekje 'Dubieuze liefde in de omgang met het kind'.

Een gruwelijk
experiment

In de Middeleeuwen was er een Duitse keizer. Een geleerd man. Een goddeloos man, die sprak over Mozes, Christus en Mohammed als de drie bedriegers. In zijn tijd was het de gewoonte, wanneer men met een pasgeboren baby geen raad wist, dat men dan dat kindje legde in een zogenoemd vondelingenbekken. Vaak waren deze bekkens bij een kerk of een klooster in de muur ingemetseld. Veelal werden deze vondelingen dan in het klooster opgevoed. Vaak ook waren het de afwijkende kinderen, die zo te vondeling gelegd werden. Nu had die Duitse keizer - Frederik II von der Hohenstaufen - iets zeer bizars met die kinderen voor. Hij wilde een experiment met deze kinderen uithalen. Een gruwelijke proef. Hij besloot, dat niemand van degenen, die deze kinderen opvoeden, een woord tot hen mocht spreken. Ze mochten die kinderen ook niet liefkozen. Niets van dat alles. Deze kinderen moesten dus eigenlijk zonder enig contact leven. Waarom deed Frederik von der Hohenstaufen dit nu. Hij wilde er zo achter komen, welke taal deze kinderen zouden gaan spreken als ze zich gingen uiten. Zelf

dacht hij dat ze dit dan in het Hebreeuws zouden doen. Hij is er niet achter gekomen. Alle baby's stierven. De kroniekschrijver, die het experiment verhaalt, vermoedde de reden: "Er is geen kind dat buiten liefde kan." Elke moeder spreekt met haar kind, liefkoost het, doet alsof haar kind haar begrijpt, haalt het na het voeden even aan en legt het dan weer liefdevol in de wieg. Vooral het voeden is voor de rustige moeder vaak een wederzijds vreugdevol gebeuren. Even kijkt het kind op en ontmoet de blik van moeder. Of het gaat juist omgekeerd: het kind stopt even en het lacht wat tegen moeder. Het is een gebeuren, dat nooit vergeten wordt.

Deze liefde is voor het kind uiterst noodzakelijk. De vreselijke proef van die Duitse keizer toont het ons. Niemand zal dit ontkennen. Men heeft het wel zo geformuleerd: "Voor een klein kind is moederlijke zorg, als uitdrukking van de moederlijke liefde even belangrijk als voedsel." Dat blijkt bijvoorbeeld ook uit de levensgeschiedenissen van zware criminelen die in het Pieter Baancentrum in Utrecht psychologisch onderzocht worden. De voormalige directeur van dat centrum wees er onlangs nog op, dat er een nauwe samenhang is tussen verwaarlozing van kinderen in hun eerste levensjaren en de ontwikkeling van misdadig gedrag. Dat is dan de schuld van de ouders. Heel vaak ligt er een grote schuld bij de ouders. Hoewel dat tegenwoordig wel wat al te gemakkelijk gezegd wordt. Ook het kind heeft een zondige natuur. Laten we dat niet vergeten. Het kan dus zijn, dat het de baby ontbroken heeft aan moederlijke zorg.

Nu is er nog een tweede verhaal. In 1907, dus in een tijd dat de ziekenhuizen nog zeer ouderwets waren, constateerde de geneesheer-directeur van het Stadsziekenhuis in Düsseldorf, dat ongeveer 71% van de baby's die in het ziekenhuis geboren werden, stierf. Toch waren die kinderen niet ziek. Het ging om zuigelingen die om bepaalde redenen geen moeder meer hadden, maar die bij de geboorte wel gezond waren. Door verbetering van de hygiënische omstandigheden, wist de arts dit percentage terug te brengen tot 17%. Hij vond dat nog te hoog en meende dat het sterftecijfer verder teruggebracht kon worden. Het lag beduidend hoger, dan bij de baby's die thuis geboren waren. Toch lukte het niet om het percentage verder te laten dalen. Hoe kwam dat nu, dat in dat ziekenhuis het sterftecijfer niet verder teruggebracht kon worden. De arts vergat, zoals anderen later opmerkten, dat de zuigelingen de moe-

Moederliefde
en moederlijke
zorg

derlijke zorg misten. Hygiëne, goede voeding en kleding alleen, zijn niet voldoende. Moederliefde en moederlijke zorg zijn eveneens van groot belang.

Men zou zeggen dat het kind in dat opzicht, tegenwoordig niet tekort komt. Is dit nu zo. Zou het kind er in dit opzicht nu beter aan toe zijn dan vroeger. Nu waren vroeger de gezinnen doorgaans kinderrijker dan tegenwoordig. Nu twee, drie kinderen, meer niet. Het is een kwestie van planning geworden. Er is toch al overbevolking en het is gewoonweg asociaal om meer dan twee of drie kinderen te hebben. Maar die twee kinderen die men nu heeft, die worden verzorgd. Prima verzorgd. Let maar eens op een verjaardagspartijtje. Een overvloed aan snoep. Een hoeveelheid speelgoed om van te watertanden. Vaak is ook dit nog niet genoeg. Een film moet worden vertoond. Men gaat naar de speeltuin, het zwembad, enzovoort. Men schenkt aandacht aan het kind. Gebrek aan moederlijke zorg kan niet verweten worden. Vroeger had de moeder veel minder tijd tot haar beschikking voor de kinderen. Er waren vaak meer kinderen. Het werk riep. Het moest gedaan worden. De welvaart was geringer, enzovoort. Tegenwoordig neemt men de tijd om alles uit te leggen. Alles wordt bespreekbaar gemaakt en besproken. Er wordt met het kind gediscussieerd alsof moeder en kind van dezelfde leeftijd zijn, of ze elkaars gelijke zijn. En men doet dat met veel geduld. En op elk terrein. En zo vriendelijk. Men verbiedt niet meer. Men spreekt het kind altijd vriendelijk toe. Men vraagt zich wel eens af, of deze welwillende toon zonder bijzijn van anderen, ook zo blijft voortduren. Of de toon nog zo begrijpend en vriendelijk is. Het komt mij voor, dat er wel enig verschil bestaat tussen de situatie thuis en op straat in dit opzicht. Er bestaat dan toch wel een zekere ambivalentie, een zekere tegenstrijdigheid. Veel aandacht wordt er aan het kind besteed. Heel veel aandacht. Heel veel liefde wordt er gegeven. Heel veel tijd wordt er aan het kind besteed. En toch worden de kinderen hoe langer hoe lastiger, hoe langer hoe veeleisender, hoe langer hoe brutaler. Toch eigenlijk een vreemd verschijnsel. Vroeger had men veel minder tijd voor het kind beschikbaar. Het kindertal lag veel hoger. Het ontving ogenschijnlijk toch veel minder liefde. En toch. Nu behoeft men vroeger niet direct te idealiseren, maar de lieve jeugd veroorzaakte toen toch wel wat minder problemen dan nu. Men heeft daar een verklaring voor gezocht. En nu blijven we even bij het verschijnsel moederlij-

Ambivalente
gevoelens

ke zorg. Het kan toch niet een gebrek aan liefde zijn. Die liefde wordt toch gegeven. Toch veel meer dan vroeger. Maar, het is wel een speciale liefde. Een overdreven liefde. En deze overdreven liefde veroorzaakt, wat iemand genoemd heeft: 'personality absorption'. Wat houdt dat in. Men kan zich zo voortdurend met het kind bemoeien, dat de gehele persoonlijkheid (= personality) van het kind, door de moeder in beslag genomen (= absorption) wordt. Het kind kan dan geen ogenblik zichzelf zijn. Dan is er eigenlijk sprake van een steeds blijvende begeleiding, van een voortdurend toezicht. We veroordelen dit niet direct. Het is ook te begrijpen. Het kind is het liefste dat wij bezitten. Maar toch is het niet goed. Steeds wordt het kind begeleid. Dat hoeft niet lichamelijk te zijn. We kunnen het ook steeds begeleiden als we thuis zijn en het kind ergens anders is. We laten het nooit los. Altijd is die aanhoudende zorg, die we voor het kind hebben, duidelijk aanwezig. En weer, dat is te begrijpen. Maar het is wel de vraag, of die aanhoudende zorg altijd wel zo verstandig is en zo verstandig gegeven wordt. Het gevolg daarvan is, dat het kind zich nooit vrij voelt. Eigenlijk nooit zichzelf kan wezen. Als het ware altijd begeleid wordt. Dat is ontzettend vermoeiend voor het kind. Het kan nooit uitrusten. Eigenlijk valt er zo niet te leven. Het kind zal dan ook alles doen om daar onder uit te komen. Daardoor komen de conflicten.

'Personality absorption'

Aanhoudende zorg

Hoe komt het nu toch, dat de ouders tegenwoordig zo veelvuldig met het kind bezig zijn. Zou niet één van de oorzaken dit zijn: dat we geen doel meer kennen voor het kind in de opvoeding. Zou het niet het gevolg zijn van het verloren gaan van het doel in de opvoeding. Het doel is altijd op de verte gericht, op de toekomst. Tegenwoordig is alles op het heden gericht. Er is eens iemand geweest die gezegd heeft: "Wij zijn de eschatologie in de opvoeding kwijt." Het toekomstbeeld. En daarmee is ook het doel van het leven weggefallen. Dan móet het heden wel van het grootste belang worden. Dan is het uitzicht weggefallen. Ook zo gezien is het niet hebben van een doel in de opvoeding één van de ergste dingen. Misschien komt het ook wel, omdat er tegenwoordig altijd over de onderlinge relatie gesproken wordt. Men moet een goede relatie aankweken. Maar ook die relatie is iets van het heden, behalve dat ze inhoudsloos is. Men moet dan in harmonie leven met de medemens. Men moet passen in het geheel. Niets is erger dan het niet mee kunnen doen. Ons kind wordt dan buitengesloten. Men kleedt

De eschatologie in de opvoeding is weggefallen

zich eender, enzovoort. Ook en vooral in onze kring. Liefst met het duurste. Als een kind er dan ook maar enigszins uit valt, dan wordt het geplaagd. Iedereen en alles moet eender zijn. Eigenlijk een gruwelijke verarming. We passen ons aan met verzaking van onszelf. En ook dat is het erge niet. Maar - en dat is het ontzettende - we zijn direct bereid ons aan te passen met verzaking van Gods Woord. We zijn direct bereid om het Woord des Heeren in te leveren, om maar mee te mogen doen, zelfs als het nog niet eens van ons gevraagd wordt. We doen zo graag mee en onze kinderen doen zo graag mee. Het is niet alleen het er bij willen behoren, maar we behoren er bij. Ergens tegen in gaan, niet om onszélf te behagen, maar omdat het Woord des Heeren het van ons eist, is voor ons een vreemde zaak. Iets, dat niet bij ons past. Maar als wij dat zo gemakkelijk kunnen doen, ergens tegen ingaan, zijn wij zeker ook fout. Dan wordt het één van onze goede werken. Ons 'neen zeggen', kan ook onze hoogmoed zijn. Maar het niet mee kunnen doen, het niet mee mogen doen en ook het niet mee willen doen, omdat het Woord des Heeren zegt: "Weet gij niet, dat de vriendschap der wereld een vijandschap Gods is?"

Jac. 4:4

Psychische
gezondheid

Er was eens een hoogleraar en hij zei: "Het niet in harmonie leven met de omgeving, kan een teken van psychische gezondheid zijn." Juist van psychische gezondheid. Had hij geen gelijk? En zijn woorden accepteren we liever dan het Woord des Heeren. Daar kunnen we in ons zogenaamd isolement onszelf mee handhaven. Maar dan zijn we toch wel erg verwijderd van de Woorden der Heilige Schrift.

We kunnen ons ook afvragen, of die opvoeding tot veiligheid, die men dan zo voor staat, niet veel te negatief is. Gaat het nu om het 'veilig-zijn' op zichzelf, of zou het dit zijn: in staat zijn onveiligheid te verdragen. Of gaat het er om die onveiligheid neer te mogen leggen voor het Aangezicht des Heeren en Hem om ondersteuning en bewaring te smeken om Zijns Zoons wil. Hem te mogen laten weten, dat de wereld voor ons niet te dragen is. Zou dat niet juister zijn, als men het dan toch wil hebben over het begrip veiligheid. We zullen toch ergens tegen op moeten tornen, als we voor een opvoeding naar het Woord des Heeren staan. En dan niet zo in een botte zelfverzekerdheid, die in wezen niet anders is dan angst, maar in een vaste overtuiging.

Misschien dreigt er in die uitgesproken moederlijke zorg nog een ander gevaar. Dat vinden we wel heel duidelijk bij de vrouw die, niet uit noodzaak, haar oude werk weer heeft opgenomen. Misschien heeft ze daarvoor veel argumenten. Bijvoorbeeld: sociaal contact, te weinig om handen, behoefte, enzovoort. Zouden deze argumenten nu werkelijk eerlijk zijn. Of gaat het er gewoon om, wat meer geld beschikbaar te hebben. Toch zit er wel een groot gevaar aan. Het zou kunnen zijn, dat later het kind zal zeggen: "Toen u mij kreeg, kon ik u toch niet blijvend binden, u moest er toen toch zo nodig bij gaan werken. Ik kon toch blijkbaar uw leven niet vullen." Zou zich dat bij die werkende moeders niet gaan voordoen. Zou het geweten niet wat gaan beschuldigen. In de tijd, die dan voor het kind overblijft, wordt dan de liefde, de moederlijke liefde, juist heel overvloedig gedemonstreerd. In een overdosering geschonken. Zit daar ook niet iets achter van het goed maken, onbewust, van wat het kind toch tekort kwam. En dan wordt men weer gemakkelijk mateloos. Waarschijnlijk zijn er weinig dingen opvoedkundig zo slecht, als deze overdosering van de moederlijke liefde. Vraagt het kind daar om. Of zou het kind ervan houden natuurlijk behandeld te worden. Waarschijnlijk vraagt het kind alleen om een bereikbare moeder. Een aanwezige moeder. "U was altijd thuis. U was er altijd", zei eens een kind. Zou dat niet de behoefte van een kind zijn. Er altijd zijn, op een onopvallende wijze. Aanwezig zijn, door te zijn. Zou het ook niet zo zijn, dat een moeder, die zo overvloedig haar liefde op bepaalde tijden schenkt, om beantwoording van de overvloedig geschonken liefde vraagt. Zo wordt moederliefde een steeds met elkaar bezet zijn. Zo wordt het eigenlijk een kwelling om samen te zijn. Dat gevaar dreigt toch al in zekere mate. Hoe vaak komt het in een gezin niet voor, dat men door vergoelijken van wat verkeerd is, op den duur een sfeer krijgt, die gespannen gaat worden, een sfeer waar in het conflict steeds dreigende is. En is het dan niet zo, dat juist dan, als men de sfeer verbreekt, de lucht weer gezuiverd wordt. Er is een pedagoog geweest die zei: "Laat uw opvoeding veelal bestaan uit zonneshijn, maar laat het soms ook druilen en soms onweren." Men kan er anders over denken, maar er zit toch wel iets in. Dat altijd zo lief blijven doen is niet gewoon voor een mens. Het is niet vol te houden. Het leidt tot een neurose. Men kan dat niet volhouden, die overdosering van liefde, dat steeds maar weer liefde schenken. Soms valt men dan ineens uit zijn rol en dan wordt het vaak

De werkende
moeder

Gedemon-
streerde
liefde

juist dubbel krenkend. Die overdosering van liefde kan ook wel enigszins voortkomen uit een gebrek aan ruimte. Daar waar ruimte is, kan men elkaar ook in psychisch opzicht wat ontlopen. Men staat niet direct op elkaars tenen. Misschien komt er ook nog wel een andere factor bij.

Romantische
liefde

Tegenwoordig is alles uitsluitend op een romantische liefde gegrond. Het schijnt de enige factor geworden te zijn om een huwelijk aan te gaan. Vroeger keek men ook naar de economische overeenkomst van de verschillende families. Tegenwoordig is dat vaak weggefallen. Men houdt van elkaar. Al het andere telt dan niet meer. Toch wel een smalle basis als dat het enige is. Men komt ook veel meer los van de familie. Men wil dat ook. Ook dat zal toch wel een zeker gemis oproepen. De eenzaamheid zal groter worden. Men wil toch zo zelfstandig worden. Vaak ten koste van veel, zo niet van alles. "Waarschijnlijk ligt de oorzaak van het mislukken van het kind", zoals eens iemand gezegd heeft, "niet in een tekort aan liefde, maar in het verdwijnen van een toekomst. Bestaat er een toekomst, dan is de opvoeding in principe juist." Daar ligt wezenlijk het punt. Maar dan komen weer de vragen op ons af. Bestaat er een toekomst. Een toekomst voor ons. Als dat zo is, dan heeft men toch "de vloek mogen eigenen". Dan zal men toch afgehouden moeten zijn van zichzelf en overgezet zijn, overgeplant zijn in de Wijnstok Christus. Anders blijven wij onszelf een toekomst creëren. Soms doen wij dat door een denkbeeldige vijand op te roepen. Dan vormt de bestrijding daarvan ons doel, onze toekomst. Dan houdt dit ons samen. Dan heeft dit surrogaat nog een zekere bindende kracht, maar het blijft surrogaat. Het wezenlijke opvoedingsdoel is anders.

De ware
Wijnstok
Joh. 15:1

Het kind en de taal

Naast het schenken van geborgenheid, is in de periode van de kleuter ook de taalontwikkeling van groot belang. Het leren gebruiken van de taal. Eigenlijk is het gebruiken, het mogen gebruiken van de taal, toch wel één van de grootste wonderen, die de mens is medegedeeld. Altijd kan men zich daarover verwonderen. Als we er eens even over nadenken, hoe het toch mogelijk is, dat wij steeds het volgend woord weer kunnen zeggen. Hoe het toch mogelijk is

Het wonder
van de taal

dat een mens een zin kan vormen. Dat een mens een vertelling kan houden. Dat een ander die vertelling kan vatten. Wonder op wonder is dat. Dat gevoelens zich laten uitdrukken in taal, dat denkproblemen zich soms op laten lossen door de taal. Onbegrijpelijk. Taal zal toch wel één van de meest wezenlijke dingen van de mens zijn, één van zijn ontvangen wonderen. Daarom zal het ook wel zo zijn, dat de duivel ook juist de taal aanvalt. Laten we er eens over proberen te denken wat vertellen is. Eigenlijk is het zo. Iemand zegt wat klanken. Hij kan daar wat mee uitdrukken. Op zichzelf is dat al een ontzaglijk wonder. Een ander hoort die klanken. Maar hij hoort veel meer. De man, die die klanken zegt, zegt ook veel meer. Hij kan een verborgenheid uitdrukken. Een ander ziet een wereld voor hem te voorschijn komen. Beiden kunnen deel krijgen aan die ene uitgedrukte wereld. We vertellen. We noemen wat woorden. Noemen we wel woorden? Is het werkelijk enkel een woord als het kleine kind voor de eerste keer 'papa' zegt. Dat kan wel. Dan is het een klanknabootsing. Meer niet. Eigenlijk nog geen taal. Maar het kan ook heel anders zijn. Stel dat vader thuis komt en het kind ziet hem thuis komen. Dan kan het zijn, dat het er als uitperst: 'papa'. Dan is het taal. Dan is het een verwijzen. Een verwijzen naar vader. Dan wordt vader aan dat woord gekoppeld, aan 'papa'. Dan wordt het woord aan vader gekoppeld, aan de persoon. Maar dan is het woord geen woord meer. Dan is het een hele beleving geworden. Dan wordt er in zekere zin een wereld ontsloten. Deze wereld bijvoorbeeld: "Daar is vader, vader is er. Vader komt thuis." En nu weet ik wel, het is wat armelijk uitgedrukt. Maar ik wil er alleen maar mee zeggen: "De taal is veel meer dan een woord." Het was dan ook een erbarmelijke gedachte van onderzoekers van de taal van het kleine kind, dat ze gingen onderzoeken hoeveel en welke soort woorden het kind op een bepaalde leeftijd kent. Dat is toch wel een oppervlakkig onderzoek geweest, dat men op die manier de woorden van het kind naspeurt en ze dan ook nog benoemt als bijvoorbeeld: een zelfstandig naamwoord, enzovoort. Taal is heel anders, veel meer. Het is niet alleen een waarneming, die uitgedrukt wordt. Er zit ook een gevoelswereld achter. Een hele belevingswereld. Zou dat ook niet de reden zijn, dat de ouders zo blij zijn, als het kind het eerste woordje zegt? Zou het er ook geen verband mee houden, dat het eerste woord 'papa' of 'mama' is. Het zit hem niet in dat woord alleen. Dat woord is uitdrukking van het innerlijk. Een bewustwording.

Taal is meer
dan woorden

Diepte-
structuur en
oppervlakte-
structuur

Er is een taalgeleerde geweest, die in dit verband sprak van 'diepe structure' (dieptestructuur) en 'surface structure' (oppervlaktestructuur). Wat bedoelde hij daar mee. Proberen we weer eens te letten op wat er gebeurt als u vertelt. Eén van de grootste geheimenissen, die er zijn.

Als u vertelt, dan gebruikt u woorden. Die woorden hebt u overdacht. Hebt u eigenlijk wel die woorden overdacht. U hebt toch bij de voorbereiding van uw vertelling een hele wereld aanschouwd. En die aanschouwde wereld gaat u tonen. Maar wat is dan de voorbereiding van uw vertelling van heel groot belang. U gaat wat laten zien. Wat betreft de Bijbelles zal dit zeker biddend moeten gebeuren. Onder het aanroepen van de Naam des Heeren. U gaat Gods Woord verkondigen. Het is niet uw woord. U hebt daar niet over te beschikken. Dan gaat u vertellen. U vertelt in de 'oppervlaktestructuur'. Is dat eigenlijk wel zo. Zou het niet zo zijn, dat de 'dieptestructuur' die 'oppervlaktestructuur' ook vormt. Al schijnt die dieptestructuur niet in woorden te kunnen worden uitgedrukt. Het zal toch de toon doorhuiveren. Maar het zijn woorden. Zijn het woorden alleen. U vertelt. U brengt in die woorden een wereld tot aanzijn. U haalt die woorden als het ware uit de diepte van uw bestaan. U uit die woorden, u uit veel meer. De woorden die u gebruikt zijn als het ware het omhulsel van uw gedachten, van de wereld, die u te voorschijn wilt brengen voor de kinderen voor wie u vertelt. Ze komen dus uit een veel diepere wereld, dan die simpele woorden uitdrukken. Die simpele woorden ontsluiten een wereld. Die paar woorden komen bij het kind. U vertelt. Het kind hoort die simpele woorden. Het kind hoort veel meer. Als het kind luistert gaat er een wereld bij het kind open. Een wereld, die tot leven geroepen wordt door de verteller met dat simpele woord. Dat woord wordt opgenomen en nu gebeurt er weer een wonder. Die enkele woorden ontsluiten bij dat kind ook een wereld. Het mag een wat andere wereld zijn dan bij de verteller, maar er wordt toch een wereld ontsloten. Eigenlijk is u dat toch niet vreemd. Wezenlijke taal maakt bijna nooit gebruik van een hele zin. We kunnen dat weten uit de omgang met onze eigen kinderen. Men spreekt doorgaans niet veel met de eigen kinderen. Misschien zegt u: maar ik wel. Dan zou het kunnen zijn, dat u er nog nooit mee gesproken hebt. Met spreken bedoelen we heel iets anders dan woorden etaleren. We bedoelen er mee: aanraken, in zekere zin schudden, in zekere zin tot leven wekken. We spreken niet veel met onze kinde-

Ons spreken

ren. Mochten we er ons over schamen. Onze remmingen zijn zo groot. En onze mensenvrees, ook wat betreft onze kinderen, is zo groot. En nu kan men wel zeggen: ik merk liever remmingen, dan dat ongelimiteerde doorpraten. Maar het kan ook zijn, dat men zeggen moet: "Vanmorgen is mijn overbuur gestorven en 'k heb nog nooit een woord tot zijn behoud gezegd." En zo kan het ook met onze kinderen zijn. Nu is het wel zo, dat remmingen soms nog wijzen op iets waarvoor men beeft. En bij werkelijk met elkaar spreken moeten veel hindernissen weggenomen worden. En misschien is de voornaamste hindernis wel de mens zelf, de mens die zich slechts met uiterste moeite uit, die slechts door een moeizame overwinning in staat is zijn diepste gevoelens mee te delen. Het is geen gunstig teken als men zo gemakkelijk over het wezenlijke spreekt. Nu weet ik wel, dat ook hierop een uitzondering mogelijk is. Met die uitzondering bedoel ik, dat onze mond geopend wordt. Maar als dat al eens mag gebeuren, dan gebeurt het meestal ook zeer spaarzaam. Soms mag dit geschieden als men met grote moeizaamheid en verlegenheid, doorgaans uit plicht, begonnen is enkele woorden neer te leggen, en er dan als het ware een verruiming komt. Zo kan het ook zijn met het gesprek met onze kinderen. We zeggen een woord, we tasten naar de inhoud. We kunnen het niet zeggen, zoals we wensen, maar we durven het ook niet laten. We ondervinden de armoe van het woord. Het woord dat in zekere zin alleen mededelen kan, hetgeen er niet meer is, hetgeen dat voorbij is. Taal en beleving gaan bijna nooit tegelijk en samen op. Ware het wel zo, dan zou u aanbidding ontvangen. En dat is een ontzaglijk iets. Een woord. Dat kan zijn: uit de hel gevoerd en naar de hemel geleid. Dat kan zijn: een opgericht worden als uit de dood. Dat kan zijn: volslagen verlaten en toch weer gemeenschap. Volkomen gemeenschap. Als er staat: "Zegt Zijn discipelen en Petrus." Dat: "En Petrus." Dat is verlost worden uit de hel en toch weer gebracht worden in de armen van de Herder. Toch. En als er staat, - en de discipelen roepen het uit -: "Hij is van Simon gezien", dan hoeft er niets meer gezegd te worden, nooit meer. Dan is alles gezegd. Dat woord doet ten diepste nederzinken en ten hoogste opgericht worden door een Ander. Het is een wonder: woorden mogen hebben. Het is wat: woorden mogen zeggen, wezenlijkheden. Het is wat, te zingen "een nieuw gezang den HEERE, Dien groten God, Die wond'ren deed." Maar het is meer toegesproken te worden en te mogen luisteren.

Mark. 16:7

"Hij is van
Simon gezien"
Luk. 24:34

Ps. 98:1 ber.

'Diep
structure'
en 'surface
structure'

We gebruikten de woorden 'diep structure' (dieptestructuur) en 'surface structure' (oppervlaktestructuur). En weer is er hier een zekere afschaduwning van het wezenlijke. Een dieptestructuur, een innerlijke structuur en een oppervlaktestructuur. Misschien kunt u ze in het bovenstaande terugvinden, die beide structuren. De mededeling, de vormgeving van de taal, het vormen van woorden tot zinnen, is de oppervlaktestructuur. Maar ze komt voort uit de dieptestructuur, die er de betekenis aan geeft. Mijn oppervlaktestructuur bereikt het kind. Het kind zet het om in een dieptestructuur. Een wonderlijk mysterie. Wie mens zegt, zegt wonder.

Taal en benoemen

"Dat zal haar
naam zijn"
Gen. 2:19

Wij lezen in het Woord des Heeren, dat de HEERE al de dieren tot Adam bracht, "om te zien hoe hij ze noemen zou; en zo als Adam alle levende ziel noemen zou, dat zou haar naam zijn." Adam mocht ze een naam geven. In die naam drukte hij het wezen van het dier uit. Zoals het dier was. Hij doorschouwde het wezen. Dat bleek uit het naam geven. Toch vindt u de diepste doorschouwing hier niet. Dat vindt u toch niet bij Adam. Het diepste doorschouwen is daar, waar de engel Gabriël tot Maria zegt, en de Heere haar openbaart: "En gij zult Zijn Naam heten JEZUS." Wat moet daar een Goddelijke, ondersteunende kracht in Maria geschonken zijn geweest. En dan verder, nog verder: "De Heilige Geest zal over u komen, en de kracht des Allerhoogsten zal u overschaduwten; daarom ook, dat Heilige, Dat uit u geboren zal worden, zal Gods Zoon genaamd worden." Zouden deze woorden niet de taal zijn in haar oorsprong.

"Gij zult
Zijn Naam
heten JEZUS"
Luk. 1:31

Luk. 1:35

Zaken
benoemen

Daar was een eenvoudig, maar toch begaafd predikant. Hij had de HEERE mogen leren kennen. Als hij bad had hij een merkwaardige wijze van vragen. Dan vroeg hij: "Heere, laat mij nog enkele zaken mogen noemen." In afschaduwende zin hebben wij hier hetzelfde. Daar uit zich de begeerte om de zaken te mogen benoemen. Benoemen, wezenlijk noemen, benoemen is het kennen van de zaken, die genoemd worden. Misschien mag het u duidelijk worden uit een voorbeeld. U spreekt met iemand. Het gaat over een bepaalde zaak. Beiden zoekt u om die zaak juist uit te drukken. De één zegt dit. De ander zegt: "Ja, zo is het wel, maar..." Hij voegt

er wat bij en hij doet er wat af. Hij poogt het scherper te formuleren. Preciezer te zeggen. Weer neemt de eerste het woord. Daarna weer de tweede. Zo gaat men verder. Steeds dichterbij komt de oplossing in zicht. En dan ineens, zegt men: "Ja, dat is het." Men geeft het een naam. Men kan het een naam geven. "Dat is het." In die naamgeving, in die benoeming wordt de zaak gekend. Daarom, het kunnen geven van een naam geeft een wondere voldoening. Ik bedoel niet die naam er op plakken, voordat de vraag wezenlijk gesteld is, maar het zoeken mogen naar een naam en dan het vinden. Dat benoemen drukt kennis uit en geeft kennis. Adam mocht dat doen. Wij hebben dat ten enenmale verloren. Slechts een zeer zwakke schaduw ervan is ons overgebleven. Toch, wie de naam zegt, zegt het wezenlijke, kent de zaak dus waarover het gaat. Het is ook niet voor niets, dat de namen van personen in Gods Woord veelal hun betekenis hebben. Zo betekent bijvoorbeeld de naam Samuël: "van den HEERE geboden." In één woord wordt het wezenlijke medegedeeld. 1 Sam. 1:20

Daar was een man in de Heilige Schrift. Hij komt tot de Heere Jezus. Hij is niet waardig, dat de Heere onder zijn dak inkomt. Hij zegt: "Spreek alleenlijk een woord, en mijn knecht zal genezen worden." "Spreek alleenlijk een woord." Dat wist hij. Dat had hij mogen leren. Als de Heere een woord sprak, dan was dat de hele zaak, volkomen. Dat wist hij. Dat ene woord, dat is mij alles, schenkt mij alles. Dat ene woord neemt de duisternis weg en schept het licht. Dat ene woord vernieuwt mij geheel en vernieuwt alles. Dat ene woord maakt mij de dood tot leven. "Spreek alleenlijk een woord." Dat is geschokt worden tot in de grondvesten van zijn bestaan. Dat is een totale verandering van leven en van wereld. Dan zingen de vogels anders, dan zijn de mensen anders, dan wordt het gras anders. Alles anders door dit ene woord. Zo is het als de Heere spreekt met een woord. Daar hebt u het wezen van de taal. U weet dat. Als u lief leert krijgen, al is het dan slechts menselijke liefde, dan verandert toch ook de wereld. Dan wordt de taal toch ook wezenlijk anders. Dan is het toch van geen betekenis meer, wat u zegt, waarover u spreekt. Daar wordt het toch ook de ander leren kennen, door het ogenschijnlijk onbenulligste woord. Taal is eigenlijk: "Spreek alleenlijk een woord." Dan is taal losgemaakt van het nadoen. Wordt ze dan creativiteit? Dat niet. Ze wordt een wonder geschenk. Dan is taal ook niet meer een ontdekking. Ze wordt een

"Spreek alleenlijk een woord" Matth. 8:5-13

geschonken gift. Wat hebben wij dan de taal ontkerstend. Totaal ontdaan van zijn wezenlijk Christelijk karakter. In de diepste zin, wie dat wezenlijke "Spreek alleenlijk een woord", niet kent, die heeft nog nooit gesproken. Dan is het zoals reeds een oude Griek zei: "Wij gebruiken doorgaans onze taal, zoals men tegen een koperen schaal aan tikt, die blijft rinkelen, totdat hij vanzelf ophoudt. Altijd is hem dan het wonder ontgaan. Een wonderlijke zaak. De dingen mogen benoemen is de dingen kennen. Zo vaak worden de dingen genoemd en ze worden niet gekend. Wij hebben de taal ook ontlusterd. Volkomen. Maar als Thomas mag zeggen: "Mijn Heere en mijn God!", dan is het toch waar. En als Petrus mag zeggen: "Gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods", dan is dat ook zo. In de benoeming ligt het kennen. Wat wij er van maken doet daar niets van af. Adam mocht het benoemen, het naam geven, volkomen kennen. Bij hem was het benoemen een volkomen kennen. Dat is weg, verloren. Koning Salomo noemt zijn zoon: Rehabeam, dat betekent: vermeerderaar des rijks. En juist zijn rijk valt uiteen. En dat was koning Salomo, Jedid-Jah, Gods lieveling. En Zijns gelijke in wijsheid, is er na hem en voor hem niet geweest. Misschien heeft Salomo in deze naamgeving toch ook mogen zien op het Rijk van Christus, van Wiens heerschappij de profeet Jesaja profeteerde: "der grootheid dezer heerschappij en des vredes zal geen einde zijn op den troon van David." Spreken, taal, is dus naam geven.

Joh. 20:28

Matth. 16:16

2 Sam. 12:25

Jes. 9:6

"Zij zeide
tot Hem:
Rabbouni"
Joh. 20:16

Een naam geven, benoemen is eigenlijk ook een vorm van aanraken. Beroeren. Dat doet de taal ook. Het noemen van de naam kan wonderlijk krachtig aanraken. Maar het is wel op een zeer tere wijze. In de Heilige Schrift vindt u het. Als de Heere Jezus tot Maria Magdalena zegt: "Maria! Zij zich omkerende, zeide tot Hem: Rabbouni." Mijn Meester. Aangeraakt op een wonderlijke wijze. Zeer indringend, zeer lieflijk. Veel teerder, zachter dan met de hand. Alleen door het noemen van haar naam.

Op een school voor doven, was het destijds de gewoonte als men om aandacht vroeg, dat men met de voet op de grond stampte of met een stok wat bonsde op de vloer. Dan keken de leerlingen op. Dat was ook een aanraking. Maar die aanraking is wel veel grover dan de aanraking met de stem, door de taal. De trilling werd voortgeplant. Veroorzaakte wat schrik, en vroeg zo op een wat hardhandige wijze de aandacht.

De taal beroert, roert aan. Wil dat zeggen, dat die aanraking minder intens is. Dat niet. Met de taal kan de mens zijn medemens vermoorden. Uitrangeren. Vernietigen. Leest u maar eens de brief van Jacobus, hoofdstuk 3. "De tong is ook een vuur, een wereld der ongerechtigheid (...) en wordt ontstoken van de hel (...) Maar de tong kan geen mens temmen; zij is een onbedwingelijk kwaad, vol van dodelijk venijn. Door haar loven wij God en den Vader, en door haar vervloeken wij de mensen, die naar de gelijkenis Gods gemaakt zijn."

Jac. 3:6, 8, 9

Het is toch wel een heel groot wonder dat de mens taal mag gebruiken. Vaak wordt dan de nadruk er op gelegd, dat de mens daardoor met zijn medemens in contact kan komen. Wie daarom de taal mist, heeft ook in dit opzicht een heel grote handicap. Maar toch heeft de taal ook nog een heel andere functie, dan om met elkaar in contact te treden. Als we iets onder woorden pogen te brengen, wordt de zaak vaak veel duidelijker voor onszelf. En eigenlijk gaat haar betekenis nog veel verder.

Er wordt wel gezegd dat we de taal verwerven door voor- en nazeggen en dat we dan zo een bepaald aantal woorden tot onze beschikking krijgen. Vaak denken we dat, maar zo is het toch niet. Als we dat denken gaan we voorbij aan de ontdekking van de taal. Het kind ontdekt de taal. Soms vrij plotseling. En dan gaat het spelen met die taal. Het krijgt er plezier in. Wonderlijk is ook, dat de taal bij verschillende kinderen toch ongeveer op dezelfde wijze en op dezelfde tijd ontstaat. Weliswaar bij de één wat eerder dan bij de ander, maar toch vrijwel altijd tussen de 18 en 36 maanden na de geboorte. Maar dan moeten we natuurlijk niet denken, dat daarmee de ontwikkeling van de taal afgelopen is. Zo vindt er in de puberteit weer een nieuwe taalontwikkeling plaats. Dat is ook begrijpelijk. Als het kind z'n innerlijk ontdekt, gaat het zich ook daarover uiten. Eerst gaat dat wat onbeholpen. Vaak is er dan sprake van een aftasten. Zo was er een jongen naar een schoolavond geweest. Thuis gekomen werd gevraagd: "Hoe was het?" "Mooi", antwoordde hij. "Mooi", ging de ander verder. "Nou ja", zei de jongen: "Mooi, echt mooi ook weer niet, maar het was toch wel aardig." En zo kan men dan door gaan. De woorden worden gewogen. De onzekerheid van het hele zijn, komt dan ook in de taal. Ook bij bepaalde ingrijpende gebeurtenissen kan de taal zich

ontwikkelen. En bij het leven schokkende gebeurtenissen, krijgt soms ook de taal haar diepte.

De aanval
op de taal

Nog op een ding willen we als terloops wijzen. We merkten reeds op, dat ook de duivel de taal aanvalt. Juist de taal. Omdat de taal het wezen uitdrukt. Het kennen. Denkers die een nieuwe wereldorde nastreven, gebruiken om hun doel te bereiken, de taal. Ze zijn ervan overtuigd, en ze hebben het juist gezien dat, wil men een nieuwe wereld, een wereld die gebroken heeft met het bestaande, men dan de taal moet aangrijpen om dit te bereiken. Daarom moeten bestaande woorden en begrippen met een nieuwe inhoud gevuld worden. En dit geldt dan in het bijzonder in die landen waar het Christendom door de genade des Heeren geplant is mogen worden. Juist de Bijbelse kernwoorden en de Bijbelse kernbegrippen, juist die moeten van een andere inhoud voorzien worden. Het gaat altijd om het levende Kind. Zo moet juist bijvoorbeeld het woord 'gerechtigheid', één der grondwoorden der Heilige Schrift, van zijn inhoud ontdaan worden. Juist dat woord moet van zijn wezenlijke inhoud bevrijd worden. Het mag niet meer heenwijzen naar en de uitdrukking zijn van de verdienste van Christus, van Zijn dierbaar Bloed, van de vergeving der zonden. Juist dat woord moet gevuld worden met een sociale betekenis. Men noemt het woord, maar het betekent dan, dat de misdeelden een betere sociale positie ontvangen. Het krijgt als inhoud niet anders, dan het opkomen voor de zwakkere. Maar laten we niet blijven staan buiten ons. Doen wij het ook niet. We moeten de dingen zo fris zeggen. Op een nieuwe wijze. Origineel. Met een modern tintje. Maar reeds de Puriteinen uit de zeventiende eeuw zeiden: "Laat die originaliteit maar aan de duivel." En die nieuwe wijze van zeggen is niet iets uiterlijks, niet een onbetekenende verandering van vorm. Het gebeurt nooit straffeloos. De dingen modern zeggen, scheidt in zekere zin een nieuwe mens. De ontkerstening van onze taal, heeft tot gevolg de ontkerstening van ons leven, de ontkerstening van ons volk. En na verloop van tijd kan men niet anders meer. Men wilde eigentijds zijn, men is het geworden. Wat vaak als spel begon werd bittere werkelijkheid. Teruggaan bleek niet mogelijk meer.

Ontkerstening
van de taal,
ontkerstening
van ons leven

Het is toch vaak wonderlijk, dat een zeer eenvoudig mens, maar van de Heere geleerd, soms de taal een wonderlijke diepte kan geven. Ook soms zijn gevoelens subtiel kan verwoorden. De kerk-

vader Chrysostomus zegt: "De Heilige Geest maakt van een eenvoudige visser een filosoof." En wonderlijk is het ook, dat dan aan oude uitdrukkingen nieuw leven wordt geschonken. Men hoeft niet zo snel verouderde woorden af te schaffen. Misschien zou het wel eens zo kunnen zijn, dat als wij die beleving mochten ontvangen, die men in vroeger tijden ontving, dat dan ook de taal uit die tijd weer voor ons ging leven. Soms staat men te kijken van de wonderlijk rijke inhoud en de juiste formulering, juist van die oude taal. De woorden zouden ook weer hun gloed krijgen als wij de beleving ervan mochten ervaren, maar we praten ze doorgaans maar wat na en dan wordt het vaak een bespotting. Als wij die taal weer zouden leren verstaan, dan zouden we misschien ook weer mogen doordringen in die gedachtenwereld. Misschien zouden we dan mogen leren zeggen:

"Uw Woord kan mij, ofschoon ik alles mis,
Door zijnen smaak en hart en zinnen strelen."

"Uw Woord
kan mij
ofschoon ik
alles mis ..."
Ps. 119:84 ber.

Inhoudsoverzicht

- Zuigeling en kleuter
- aan de ouders genadiglijk verleend
  - de band der liefde
  - het losmakingsproces
- De zwangerschap
- de prenatale fase
  - een kwetsbare periode
- Erfelijkheid, opvoeding en de culturele antropologie
- de mens het resultaat van erfelijkheid en opvoeding
  - gezag
  - het patriërchaat en het matriërchaat
  - Gods opdracht
- De waarnemingswereld en het referentiekader
- diffuse waarneming
  - meer gedifferentieerde waarneming
- Veiligheid en exploratie
- wezenlijke veiligheid
  - het komen tot persoonlijkheid
- Moederlijke liefde, moederlijke zorg
- een gruwelijk experiment
  - 'personality absorption'
  - de eschatologie in de opvoeding
  - overdosering van moederlijke liefde
  - romantische liefde
- Het kind en de taal
- het wonder van de taal
  - ons spreken
- Taal en benoemen
- zaken benoemen
  - spreek alleenlijk een woord